

# Matajur

GLASILO BENEŠKIH SLOVENCEV

Lit. 25.— VIDEM, 1. - 15. JUNIJA 1954. Leto V. — Štev. 90  
UREDNIŠTVO in UPRAVA via Mazzini, 10 - Videm-Udine Naročnina: letna 500.— ltr, 6 mesečna 300.— ltr.



## Čas je, da se zbudimo

Pogoji v katerih mora živeti prebivalstvo Beneške Slovenije, so v resnici zelo težavni. Obstoje prebivalstva je navezan na pičel pridelek uborne zemlje in na isto malo goveje živine, kolikor jo še imajo. Prometne zveze s furlansko ravnino so v večini primerov skrčene na slabe ceste, po katerih lahko gredo avtomobili samo v nekaterih mesecih tekom leta. So tudi vasi, ki so povezane z dolino edino le s krajimi stezami. Tudi stanovanja so v zelo slabem stanju in ljudje so prisiljeni živeti v pomanjkanju, ker so prepričani njihovi dohodki, in komaj zadostujejo za najnujnejše življenjske potrebe, ne da bi pri tem mogli misliti na izboljšanje hiš in domov, da bi bili bolj podobni človeku primernim stanovanjem.

ših voda od strani važnih industrijskih kompleksov, ki so v ravnini. Prvo je osnovnega pomena in mu je treba predvsem posvetiti vso našo pažnjo, ker ima kmetijstvo pri nas vodilno vlogo.

Izvesti bi bilo treba obsežna izboljševalna dela po naših planinskih pašnikovih, ki so popolnoma zanemarjeni. Potrebno je ponovno pogoditi večje komplekse zemljišča, ki je sedaj podvrženo plazovom in udorom zemljišča. Urediti je treba naravno in moderno sadjarstvo, izboljšati in olajšati živinorejski stalež.

Samo z uporabo velikih kapitalov bi se lahko izboljšalo življenjske pogoje prebivalcev Beneške Slovenije, ki potem ne bodo več prisiljeni iskati si kos kruha v

tujini, ker bodo našli po svojih vaseh in gorskih selih možnost, da si prislužijo toliko, kolikor je potrebno za skromno a mirno življenje. Razljudenje naših vasi bi se na ta način prenehalo in to tem hitreje, čimbolj naglo bi izvedli omenjene ukrepe.

Za dosego vsega tega pa ne smemo spati. Zbuditi se moramo sami in zbuditi tudi tiste, ki še ne verjamejo. Organizirati se moramo in se boriti složni na političnem področju. Uveljaviti se moramo na politični tehnici države tako, kot to delajo Francozi iz doline Aosta in Nemci iz Južne Tirolske.

Ne smemo dopustiti, da nas bodo še nadalje zamamljali s tisto propagando, ki dela v cilju, da bi prepričala kakršno koli našo politično afirmacijo, da bi nas še drugih 90 let lahko držali v bedi in zapuščenosti.

Jak Kurinac

## Zakaj se izseljuje naša mladina

Vsakdo, ki se je mudil pred nekaj leti v naših krajih, se je lahko prepričal na lastne oči, kako smo bili takrat veseli in dobro razpoloženi. Iz sleherne vasi, s planine ali hriba so odmevale slovenske pesmi, ki so jih z veseljem prepevali naši fantje in dekleta. Vsakdo, ki je prisluhnil tem srebrnim glasovom je prav gotovo sam pri sebi dejal: Glej, tu je revščina kot malokje, ljudstvo trpi in dela, a je kljub temu veselo. Res, vsak človek, ki je prišel pred leti v naše kraje, je imel občutek, da je prišel v pravljico deželo, med zelene gozdice, cvetoče travnike, žuboreče potočke, med nasmejane in neudržitljive ljudi.

Danes pa ni več tako pri nas, kakor smo ravnokar povedali. Nekdaj veseli do-

movi so postali otožni, prazni, kajti mladih fantov ni več pri hiši in tudi dekleta so odšla v širni svet. Tistim, ki so ostali doma, se je naselil mrak v srca, ker neprestano spremljajo v mislih svoje drage, ki jih je usoda pogrnala po svetu. Kdor hodi danes po naših krajih, ima občutek, da se spreha po mrtvi deželi, saj vlada vsepovsod tišina, kot v grobovih. Niti ptice pod nebom ne pojo več tako veselo in ni več tistih lepih zelenih gozdičev, kajti naši kmetje so jih morali posekati, da so plačali z izkupičkom davke. Le ob praznikih naše vasi nekoliko ožive in od časa do časa se sliši kakšna pesem. Ob praznikih se namreč zberejo fantje in dekleta iz več vasi in proti večeru kakšno zapojejo. Toda iz njihovega petja ne zveni veselje, kot nekdanj, melodije so otožne in zdí se, da s pesmijo objokujejo svoje brate, sestre, očete in prijatelje, ki so daleč po svetu in jih morda ne bo nikdar več v njihovi sredi.

Kje je in kam je šla naša mladina? Kdaj se vrne zopet domov?

Preje bomo pobrali kos raztresenega perja, ki ga je veter razpihal na vse strani, kot pa bi zopet zbrali skupaj našo mladino. Zapustiti so morali svoj dragi dom kot lastovke v jeseni, a le s to razliko, da se lastovke spomladi povrnejo na svoja stara mesta, naša mladina pa se morda ne bo vrnila nikdar več. Šli so čez morje ali po suhem, in se naselili povsod tam, kjer so jim ponudili košček kruha.

Pa bo morda kdo vprašal kdo je vsega tega kriv. Ni težko odgovoriti na to vprašanje, saj krivice vsi dobro poznamo. Poznamo, tiste, ki so se zarotili, da nas bodo raznarodili in nas zato silijo k izseljevanju, ker nam nočejo priskrbeti dela na domačih tleh.

Zato mladina, zavedaj se zakaj si moraš služiti kruh v tujini in zato ljubi še bolj svoj narod. Ne pozabi na materin jezik, na običaje, rodno zemljo in imej vedno tesne stike z mladino, ki je ostala doma, kot branik svojega in tvojega doma.

Izidor Predan

## JUŽNI TIROLCI OBSOJAJO manjšinsko politiko rimske vlade

V Bocnu (Bolzano) se je vršil kongres Južnotirolske ljudske stranke, najmočnejše politične organizacije avstrijske manjšine v Italiji. Zborovali so pod veliko, z zelenjem okrašeno sliko Andreasa Hoferja, borca za svobodo Tirolske proti tujcem.

Iz referatov in diskusije na kongresu je razviden predvsem protest proti politiki rimske vlade, ki krši sporazum Gruber-De Gasperi in poskuša s sistematičnim naseljevanjem Italijanov spremeniti narodnostni sestav Južne Tirolske. Protest proti takemu raznarodovalnemu priseljevanju je bil prav za prav glavna nota kongresa, na katerem so govorniki poudarjali, da je smisel pariškega sporazuma med Gruberjem in De Gasperijem ta, da se ohrani narodnostni značaj Južne Tirolske, in da italijanska vlada prav to osnovno vsebino sporazuma sistematično krši.

Dosedanji predsednik SVP (Südtiroler Volkspartei) dr. Guggenberg je v svojem poročilu poudaril, da so Južnotirolci od-

ločeni, kot so tudi nedvoumno izjavili v italijanskem parlamentu, da se pritožijo če se položaj ne bo popravil, pri državah, ki so nekoč prevzele jamstvo za izvajanje mirovne pogodbe, v katero je kot priloga vključen tudi sporazum med Gruberjem in De Gasperijem.

Dr. Guggenberg je tudi omenil znani Pellov govor na rimskem Kapitolu v septembru 1953, ko je zahteval plebiscit za Trst. Pri tem je dejal Guggenberg, da ni res, da so Južni Tirolci izkoristili Pellov govor, da bi na novo začeli borbo za usodo svoje dežele, kajti »borba Južnih Tirolcev ni nikoli spremenila svojega cilja.« Pellov govor »pa je samo kot pobisk posvetil za železno zaveso, s katero poskušajo odrekat Južnim Tirolcem in zakriti pred njimi in pred vsem svetom njihovo osnovno pravico, pravico do samoodločbe, ki so jim jo odrekli tudi v usodnih letih 1919 in 1945.« Pravica do samoodločbe, je dejal govornik, je nekaj, česar se ne sme vzeti, čemur se ni mogoče odpovedati in kar nikoli ne zastari, in poudaril nato, da je naloga države, ki ji je zaupana neka manjšina, da s to manjšino tako ravna, da ne bo prisiljena zahtevati, naj se ta pravica uveljavi.

Predsedniško poročilo pravi dalje, da duh pariškega sporazuma ni bil nikoli izpolnjen, kajti doslej so se italijanske oblasti »vedno oklepale le posameznih besed njegovega besedila, da bi z makjavelistično iznajdljivostjo razlagale tako, kot se jim zdi potrebno.«

Senator dr. Karl Braitenberg je poročal o delavnosti južnotirolskih parlamentarcev. Med drugim je poudaril, da ležijo številni zakonski predlogi, ki so jih predložili parlamentarci SVP in ki naj bi popravili krivice, storjene med fašizmom, pozabljeni ro predalih predsedstva zbornic in ne pridejo na vrsto. Tako se dogaja na primer z zakonskim predlogom o povrnitvi premoženja in ustanov, ki jih je uničil fašizem. Nič bolie se ne

godi s prizadevanji za sprejemanje Južnih Tirolcev v javne urade in za dosledno izvajanje načela dvojezičnosti, ki ga predvideva sporazum Gruber-De Gasperi. Glede dvojezičnosti in domačih nemških uradnikov pa je navedel predsednik province dr. Erckert, da so rimske oblasti zavrnile provincijska zakona o bolniški blagajni in o gasliski službi samo zato, ker sta predvidevala sprejemanje nemško govorečega osebja v službo. Državni komisar za provinco Bocen pa odobrava na primer sklepe občin s področja zdravstva samo pod pogojem, da ne vsebujejo določil o dvojezičnosti.

Senator Braitenberg je tudi poudaril, da obstaja kot posredovalec v stikih med Južnimi Tirolci in vlado še vedno zloglasni »Ufficio zone di confine« in da so parlamentarci SVP že večkrat brez uspešno zahtevali njegovo ukinitve in predlagali, naj se ustanovi komisija, sestavljena iz parlamentarcev in predstavnikov Južnih Tirolcev, ki bi obravnavala vsa vprašanja v zvezi z Južno Tirolsko.

## Takih šol ne potrebujemo

V videmskem italijanskem tisku čitamo, da je bilo v zadnjih nekaj letih zgrajenih v Beneški Sloveniji 38 otroških vrtec pod upravo ONAIR-a, ki jih obiskuje 1.007 otrok od starosti od 3 do 7 let. Za vzdrževanje teh vrtec menda potrebuje država 52 milijonov lir letno, ali približno po 52.000 lir na vsakega otroka, ki jih obiskuje.

Otroške vrte prav gotovo pri nas zelo potrebujemo, vendar pa ne potrebujemo takih vrtec in drugih šol, kot jih upravlja znana ONAIR. Mi potrebujemo šole v katerih bi se naši otroci učili svojega materinskega jezika. ONAIR bi nedvomno storila mnogo bolj koristno vzgojno delo, če bi ga prenesla v Južno Italijo, kjer obstajajo kraji z desetstotimi prebivalci, ki nimajo takih šol in kjer se širi analfabetizem. Državljanom z italijanskim jezikom bi bilo torej treba posvetiti vso pažnjo pri take vrste pouku in v takih šolah, medtem ko mi Slovenci niti najmanj ne potrebujemo dela, kot ga pri nas izvaja ONAIR.

Vsakemu je treba dati svoje, vsakemu je torej treba nuditi tak pouk, ki je v skladu z njegovimi nazori, šegami in jezikom. Za tak pouk bi se morala pobrihati država, ali kjerkoli drugod, kjer žive državljani italijanskega jezika, če bi tudi tam imeli nekakšno ONAIR z raznarodovalnimi nalagami, kakor jih ima ONAIR v pogledu na našo mladino? Prav gotovo bi v Italiji ob takem primeru kričali o škandalu in protestirali na vse mogoče načine proti tistemu, ki bi s podobnimi metodami poizkušal spremeniti dušo nekoga naroda.

Da ima naša mladina potrebo vzgoje, o tem ni nobenega dvoma. Toda vzgajati jo je treba v njenem materinskem jeziku in italijanščino bi bilo treba poučevati v vsakem primeru samo preko in s pomočjo materinščine. Materinski jezik naših otrok prav gotovo ni italijanski in zaradi tega se italijanski tisk nikakor ne more hvaliti z ukrepi na šolskem področju, ki jih je država podvzela v naši deželi.

## GLEDE AVTONOMIJE zopet samo obljube

Nimamo uradnih podatkov o številu volivcev, ki so lansko leto oddali v Furlaniji pri volitvah belo glasovnico kot protest, ker ni bila izvedena deželna avtonomija. To pa zaradi tega, ker ti podatki niso bili nikdar objavljeni. Vendar pa nam je znano število volivcev in število veljavnih glasov. Pri volitvah dne 7. junija je v videmski pokrajini glasovalo 475.484 volivcev. Veljavnih glasov, to je tistih, ki so bili oddani posameznim strankam, pa je bilo 448.982. Razlika 26.502 glasova bi morala predstavljati bele glasovnice.

To nikakor ni majhno število, saj predstavlja 26.000 glasov že skoraj zadoščen kvocient za izvolitev enega poslanca. Demokratijani se verjetno tega zavedajo, kar je razvidno iz nekakega avtonomističnega zadržanja, ki ga zavzemajo na svojih predkongresnih shodih. Tako izdajajo resolucije, s katerimi zahtevajo od demokrščanske parlamentarne skupine, naj vzame pobudo v smislu, da se aplicira furlanska avtonomija. Take resolucije so izglasovali povsod.

Manever je jasen. Gre za pridobitev tistih 26.000 belih glasovnic od lanskega leta, ki bi se lahko prihodnjic podvojile ali pa celo početrile, brez dvoma na račun večinske stranke, ki je odgovorna za to, da še ni bila v praksi izvedena

furlanska avtonomija.

Po drugi strani pa tudi videmski kominformisti niso držali križem rok, kar se tiče avtonomije, čeprav so bili v začetku proti njej. Pri svojem nedavnem kongresu so tudi oni zahtevali furlansko avtonomijo. Kominformisti so celo potrosili po videmskih ulicah letake, na katerih čitamo besede kot: »Naj živi ustava, ki jamči avtonomijo s posebnim statutom za deželo Furlanija-Juljska Krajina.«

Ali bo torej le prišlo do te avtonomije? Če pogledamo sile, ki jih imajo v parlamentu tiste politične skupine, ki se zanjo zavzemajo, potem bi moralo priti brez nadaljnega do izvedbe avtonomije.

Furlani pa malo verjamejo tako enim kot drugim. Vedo pač dobro, da se obe ti dve stranki brigata predvsem za to, kako bi pridobile tiste desetstote volivcev, ki so oddali lani prazne glasovnice.

Deželna avtonomija za Furlanijo bi morala biti že kdaj izvedena, ker jo predvideva republiška ustava. Sicer pa bi moral razpravljati o tem problemu v poslanski zbornici, ne pa tu na robu. Ljudstvo ne verjame več obljubam in zagotovilom, ki jih posamezne stranke dajejo na tistih forumih, ki niso kompetentni za izvedbo te prepotrebne ustanove.

## Narodna enakopravnost, sestavni del tržaškega vprašanja

Glasiilo Zveze jugoslovanskih novinarjev »Mednarodna politika« je objavilo v svoji zadnji številki članek, v katerem poudarja, da Jugoslavija nima nobenih jamstev, da bodo spoštovane pravice Slovencev v Italiji in v Trstu. Za 80.000 Slovencev v Italiji in za še večje število v coni A Tržaškega ozemlja, ni narodne svobode, pravi omenjeni list. Omejena svoboda njihovega kulturnega in materialnega življenja ne jamči njihovega narodnega obstoja.

Nato navaja list podatke o položaju slovenske in hrvaške manjšine v Italiji

pred vojno in ugotavlja, da je fašizem prizadejal naši narodni manjšini veliko škodo.

»Mednarodna politika« zaključuje, da pristojni krogi Italije in zahodne sile zanemarjajo dejstvo, da je sestavni del tržaškega vprašanja vzpostavitev popolne enakopravnosti obeh narodnosti v Trstu. To bo vplivalo tudi na jugoslovansko-italijanske odnose na splošno. Ali bo ta vpliv pozitiven, ali negativen, pa je odvisno od razumevanja, ki ga bodo pokazale zainteresirane strani in tem vprašanju.



**TORJAN**

**Vas s 500 ljudi brez stranišča**

Mažerole to je na vas, ki šteje preko 500 ljudi an nobedan ne bo vjervu, de tle par nas nje niti adnega drekarja (stranišča), če izključimo tistega od šuo- le an od našega ospuoda. Je pač takuó, duó pride u Mažerole an če iti na stran (ne smeajta se, druge besjede ne poznamo), muora kar na odpartem use nardit an nobedan mu ne bo zamjeru, saj cjeia vas djela takuó. Poljete se gre, človek, ki muora iti lahko se skrije u njivi, kjer so usadil sjeak. A pozim, pozim je žalostno an kar je daž.

Pretekli tjedan so paršili trije Lahi. Adán je prosil otroké, de kje je »gabinetto«. Sevjede, otroc njeso zastopil, a kar so prú pokazal zakl se gre, so jim kar s parstom pokazal njive, puoje, pousod kjer je biu prastor. Takuó so se Lahi z lastnimi očmi prepričali kakuó je par nas. Sevjeđa, so se zgražal. So jal, de kakuó tajšna velika vas njema stranišča, saj tuó ne koštá dost. Rjes, nekaj žalostnega. A kaj čimó nardit, de ljudje so u tajšni veliki reuščini, de ne zljezejo za ga nardit. Naj oblast poskarbi an naredi, saj je ta njena dužnost, ku vje, de mi njemamo s čim, de bi se gor postavili tisto higijensko rječ.

**GRMEK**

**TOPOLOVO** — Dne 6. junija nas je za večno zapustiu naš vaščan še mladi mož an gospodar 49 ljetni Bernjak Jožef. Pogreb je biu u torak 8. junija u Topolovem. Naj mu bo lahka domača zemlja, družini pa izrekamo naše iskrene sozalje!

**TRIJESČILO MU JE U KOZAREC PLATAC** — U nedejo 6. junija se je u Platacu zgodila čudna stvar, ki jo lahko kličemo čudež. Ko je popoldne tako strašno garmelo an se buskalo je mladi 21-letni Aldo Kanalec iz Kanalaca pil u družbi s svojimi parjatelj u Maudarnjakovi oštarij, mu je triješćilo u kozarec med tem ko je teu pit vino iz njega. Kozarec mu je zdobilo u roki, njemu pa hvala Bogu nje nič naredilo.

Tudi on naj zahvali Boga!

**NEME**

**ČUFINSKA CJESTA**

Gor na Čufinah, sobeto gor nad Černejo, so začeli piketě upičuvati za tračjat narditi kodre na má jeti cješta, k' na če vezati Platišče z Njemami skuozdre Černejo. No pravijo, k' to ne bo šlo dougo indavant, k' no če začeti z djelom. To djelo to če beti zlo veliko an te šperanča, k' no mejšta djelo dan par čenteranje može, k' no ne vjeđó kako se preživiti. Pouárh tega no če Černejeni mjeti njih cješto, k' na če je uoditi po senožetah. Plestiščeni z družjem krajam no če mjeti skrajšano pot za priti tu Njeme kakih deset kilometre.

Dobró to bi tjelo beti, k' no povežita s to cješto se Karnico. Takoviš use naše vasi no če beti med sabo povežane an no če mjeti dosti fadijě ošparane par prenašanju roube. Karničeni, če na majó uojo se parpejati kej iz Bon, iz Čufih al iz Karnajske doline, no muorejo narditi dan žjer 20 kilometre douh.

**AHTEN**

**DRUGI DEL PORČINJSKE CJESTE**

Iz Rima so dali vjedati, ki ministrstvo za djelo (Ministero del Lavoro) je dodelu 12 milijonou lir za narditi drugi del porčinjnske cješte. Če to bo šlo souse ljepo, ljetos Porčinj o bi muoru mjeti cješto končano. Takoviš to če beti konac z mal-

**SV. PETER SLOVENOV**

**Huda ura nardila veliko škodo**

Po usej Nediški dolini je divjala pretekli tjedan huda ura. Daž je takuó močnuó lju, de se je zdjelo, de se je utargu oblak. Našim kmetom je napravila huda ura dosti škodo, ker so se targali plazovi, ki so pokrili senožeti an njive, voda pa je razjedla use poti an cješte. Rjeke an potoki so narastli. Nediža, Aborna, Arbeč an Kozica so u več krajih prestople brjegove an so nardile veliko škodo po puojih.

Puoja naših kmetu u dolni so u nagobarnosti ob usakem močnem daževju an kmetje tarpjo usako ljetu zavoj poplavu veliko škodo. Zatuó je trjeba zgradit par rekah nasipe, ki bi varovali puoja pred poplavami.

Za nardit nasipe bi muorala skarbjet oblast, ker naši kmetje nimajo denarja za tajšne djela nardit. An če tistega ne bo nardila u kratkem je nagobarnost, de



trom, k' so jo mjeli te bozje judje, k' so muorli usako rječ ta na harbatu parnesti.

Te koventalo bounega človeka pejati tu špítau, judje so ga muorli zadeniti an ga nesti tu koš ali ta na ljesnicah fin tu Malino. Te koventalo mjediha klicati an še te e paršou kar e moru, zak' e muoru po nogáh narditi no uro an pou potí. Takolé te bo naše živenje fin donás.

Ma tu Porčinju to koventá dosti reči poleg cješte. Ve njemamo 'dne škuole, k' na se mejej. Še za to to má pensati. Naša vas ne bá simpri zapuščená an fin donás njesimo družega poznali koj ežatorja. Bal ne se spravili soušje te soušje, k' odkar smo pod Talijo smo plačali za tase, bi tjeli narditi več kuó kako djelo. Tega no ne smijejo uzabiti autoritadi.

**DREKA**

**U AUTOMOBILU JE RODILA PUOBICA**

**PAČUH** — U četrtek 3. junija je naša vaščanka gospa Trušnjak Matilda dala na luč sveta enega lepega puobiča. Porod je biu senzacionalen. Rodila je u automobilu lastnika Lina Cuodra iz va-

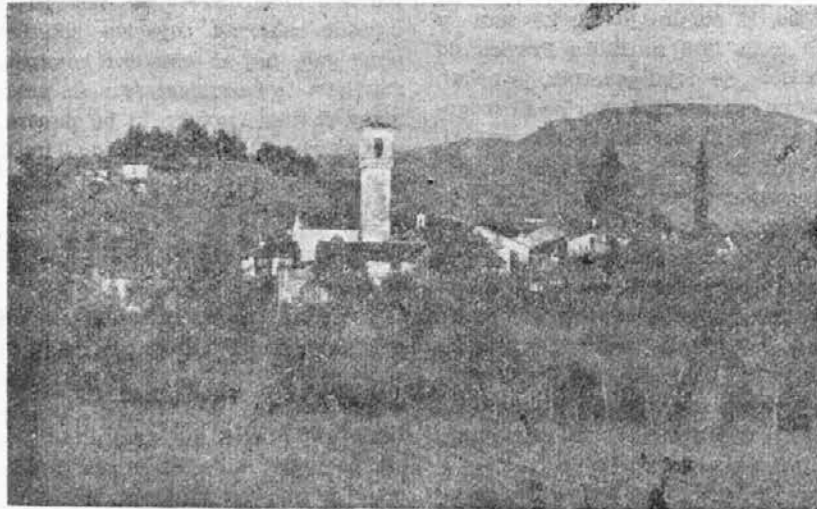
**REZIJA**

**Beli potok bo dobil električno luč**

Zvedeli smo, da bo občinska uprava poskrbela za napeljavo električne luči tudi v Belem potoku. Ta vas je edina v vsej občini, ki je še brez električne luči. Stroški bodo seveda veliki, ker je vas mala in poleg tega je tudi zelo oddaljena od električnega toka. Drogove in delo bodo morali dati ljudje sami brezplačno.

Beli potok je ena najbolj zakotnih vasi občine Rezijska. Semkaj vozi iz Cente avtobus samo dvakrat na teden in to je ob sredah in sobotah. Ljudje bi potrebovali, da bi avtobus vozil vsak dan, ker imajo vsak dan večjo ali manjšo potrebo po opravih bodisi v Centi ali v Vidmu. Avtobusno podjetje se opravičuje, da ne more dnevno voziti v Beli potok, češ da je dolga pot in premalo potnikov. Vse to je res, toda temu bi morala priti na pomoč občina, tako kot se dogaja v marsikaterem drugem kraju. Občina Rezijska, kot je znano, ima velike dohodke in zato mislimo, da bi lahko krila deficit, ki bi ga imelo avtobusno podjetje.

Vskadnanja vožnja avtobusa iz Cente v



PRAPOTNO V IDRISKI DOLINI

kar seveda še bolj privablja izletnike. Zadnje čase so naši ljudje menda nekoliko razumeli to stvar in zato so na pobudo konzorcija za zaščito ribolova (Consorzio per la tutela della pesca) iz Vidma zasejali pred kakim mesecem dni 20 tisoč postvnih liker, pretekli teden pa še 5 tisoč. Domači ribiči naj sedaj nekoliko pazijo, da ne bodo lovili malih ribic, ker drugače bo ves trud zaman.

**SMRTNA KOSA**

Pretekli teden je nenadoma umri Maddotto Simeon iz Osojan, star 60 let. Mož, ki je bil vojni invalid iz vojne 1915-18, je bil več let v bolnici za duševne bolezni, zadnje čase pa je živel sam v veliki revščini. V ponedeljek 24. maja se je nekaj časa mudil v vaški gostilni in ker se ni počutil dobro je šel kmalu domov. Drugo jutro, ko ga ni nihče videl priti iz hiše čeravno so ga klicali, so vdrli v njegovo stanovanje in našli moža mrtvega. Zdravnik je ugotovil, da ga je zadela kap.

**IZ NAŠIH VASI**



si, med tem ko jo je pejavu u Čedaški špítau.

Novorojenemu dečku an staršem največ sreče an zdravja!

**SOVODNJE**

**Tragična smrt moža iz Trčmuna**

Uso Nediško dolino je zlo pretresla tragična smrt Zabrjezak Jožefa, doma iz Trčmuna. Mož se je pretekli ponedjek 31. maja mudiu u Čedadu an zvečer se je odpeju z autobusom prout Sovodnjam. Ker je glih takrat močno lju dež se je ustavu u oštariji u Sovodnjah an potlé čeglih je bla tamá an dež je šú prout svojemu duomu u Trčmun. Domnevajo, da je med potjo teu iti gledat tud svojo sestro an zatuó je zavju po starini an nagobarni gorski stazi, ki peje u Duš. Tle teče deroč rotok, ki se izliva u Abornu. Kar je Zabrjezak teu preskočil ta potok po skalah, ga je odnesla voda, ki je u tistem času močno narastla zavoj hude ure. Deroča voda je moža več metru premjetala tje an sem an iztargala od njega uso obljeko. Ker so ušafali mo-

ža nagega so u začetku mislili, de gre za kajšen umor, a poznejša raziskava je dognala, de se je mož ponesreču kakor smo zgoraj povjedali.

Ker moža ni bluó tisto nuóč damú, so ga domačini začel iskat an so ga ušafali, šele u torak zvečer. Na lice njesta so sobit paršili karabinerji iz Sovodnj an mjedih iz Špietra, ki je konstatiru, de je Zabrjezak utonu an če so rane, ki jih je imú na glavi, nardile skaie ob katjere ga je voda metala.

Ranci Zabrjezak Jožef je biu star 52 ljet an zapuščá dva sina, ki djelata u Belgiji.

**BRDO**

**Zakuó kumun u se ne uarne u Brdo?**

Med časom zadnje ure so oficije našega kumuna prenesli iz Brda dou na Njivico. Tuó so nardili »Mukie« zavoj tea, k' tu Brde so kuažovali partizani. Kar so se sribili »Mukie« iz naše zemje smo kudali, k' kumun u če priti spekat ejtu kuó prej. Ja, počakej ti, kumun e tadole rešt an majedan u se ne ančež zmeni za a prenešti ejtu, k' e bi prej.

Kuó no djejo naši možje od tea. A no ne vjeđó, k' to stoji tu nje za spekat sistematí naš kumun. Če to kacemu komoda, k' u bodi dole na Njivici, tuó to ne komodá populju. Barienji, Sediščeni an Zavaršani no brontolajo, zak' no se ne morejo oni sakrifkati za interese par judi. Zatuó naj kumun pride ejtu, k' e bi prej.

**MUZAK USAKI DAN BUJ TU PERIKULJU**

Če autoritadi no se ne boju interesale za šistemati Ter u če priti dan, k' te boe Muzak u če jeti finiuat tu Cento. Usaki dež, usaki žlavin k' u pride na e ta uas tu venčim periklju. A to tekaj košta narditi ob kraju Tera zaščitne nasipe? No por majó soute za narditi asfaltirane cješte šjorjam, k' no se uozijo z automobiljam. Zakuó no bi ne muorli jih mjeti za no naših uasi salvati od kakea dižaštra. Rječ na e vidna usjem an zatuó naj se uzame provedimente prej, k' to bo pozno!

**LAZNIKI, LAZNIKI AN LAZNIKI**

Dan žornal, k' u vehaja tu Vidme, e pisu pred kratkem na dougo an širokó kaj e governo špendou tu te zadnje četjeri ljeta za itakoimenovane »comuni della zona di frontiera nord-orientale«. Povjedali so nam, k' so špendali skuazej 2 milijarde lir. Tuó to nje malo! Ma kaj resnice to e tu tjem čemó sobeto vidati. »Comuni della zona di frontiera nord-orientale« to jih je deset, an med njemi u spada še naš kumun. Bal te bo rjes tuó, k' so pisali, za naš kumun so špendali kar 200 milijonou lir. Anjelé usaki človek u more pohledati an se sam konvinciti, če te e tuó rjes. A so nardili par nas djel za 200 milijonou lir?

Takoviš štampa tajjana na nas oku poanja an kaže svetu k' za naše uasi governo u ne stori neč mančati. 200 milijonou lir tu četjeri ljeta! Ja, za nam je storti uoz naših saket vežlongonjeti za predijal an fugatik. Manku mal, k' ve je poznamo an ve vjemó kaj no znajo debele praviti.

**PO, A TE RJEH BRATI SLOVEJSKO?**

»Te rjehe, to če jeti tu pakou, on ti če žludej nesti, češ beti skumulčan, te ne boš móu furtune, češ mjeti otroké impede, no če te lošti tu paražon anu itako indavant.« S takimi besjedami, s takimi strašili no nas uračajo od branja kualunega slovejskega žornalja nekater propagandiste od »Azione Cattolica«, ki no hodijo usaki tjedan ponujat taljanske katoliške librene oré po naših uratah.

Kuminacjon ja san móu tu skarselu »Trinkou koleđara« lanskega ljeta an san uprašu, če te rjehe še tra brati. San pokazu fotografiju od mons. Trinka, k' ne ba štampana ta na njim. »Bježe, bježe,« so mi djelale, »tuoviš e žludej pisu, te ne vidiš, k' te par slovenj pišeno.«

Tuole te mené točalo, k' to nje tekaj dougo od tea. Ja ne vjem anjelé kako te tuó, k' naše ejevne autoritadi no tuó permetijo. Po, če te e žludejovo

**GORJANI**

**Uprašanje priključitve Brega u brdski kumun**

U prihodnjem zasedanju provincjalnega konsejá na če beti na dneunem redu (ordine del giorno) kuštjon od odcepitve vasi Brega an njeno priključite h Brdu. Kumun Gorjani e žej deliberou zak' na se ta vas priključí h Brdu anu brdski kumun e dau njezá aprovacjon za sparjeti pod njegá jurisdicijo Breg.

Tej, k' smo mogli zvjedati na pokrajinski upravi (amministrazione provinciale), ta rječ na če beti žej ljetos nareta, zak' so usi dakordo za to vas pomati. An to e še jušto. Breg u spada geografsko pod Brdo. S tjelem krajam judje te vasi so simpri mjeli njih afarje, medtjem k' prout Gorjanam njeso maj hodili za majedno rječ, ču ve uón uzomemo to od asferje ta na kumunu. Tele bot dežiderih Brežanou u če beti zarjes uslišan.

**TAJPANA**

**Prosnid, pozabljena vas!**

Ljudje iz Prosnida no spek se mješajo za se odcepiti od tipanskega kumuna. To uprašanje te bo preuzeto od dne komišjoni može, ki no majó u glavi jeti do konca. Prosnijeni so štufi stati pod tipanskim kumunom zavoj tega, ki njih vas na je najjub zapuščená. Zatuó z njim krajam no majó ražon.

Če može, ki so ta na kumune, no ne pensajo za pomati to vas kej več, to če priti uresničeno tuó, ki no Prosnijeni uprašajo: odcepiti se od Tipane an se priključiti Ahtnu. Kumunski konsej Ahtna e žej deliberou za sprejeti Prosnid pod sabo. Saj Ahtnu to torná kont. Prosnid to je 'dná velika vas. Entrade od kumuna no bi tjelé ejtko povečati.

Naš kumun o ne vidi tega perikulia an majedan od naših može o se preokupá. A no zajtra, kar to bo use nareto, no če vidati kaj škodo to če teu parnesti Tipani sami.

Kuó to má narditi za impediti ki no Prosnijeni pojtá pod Ahten? Na je jasna. To má no mar te ljudi ljeuše trati, dati še njim tuó, ki to jim koventá an predusem narditi jim cješto, ki na jo veži s tipanskim kumunom. Prosnijeni no ne morejo plačuvati tas tu Tipano, kar o jim koventá mjedih, komari ali kak dokument pa hoditi skuož Ahten an Njeme za priti do njih. Te ljeuše itako, ki no hodita daurman pod Ahtnom.

Nezadovoljstvo ljudi iz Prosnida u konfront Tipane te staro. Te začelo žej ta boto, ki so kumun prenesli iz Platišče. Prosnijeni so tjeli se odcepit od Tipane žej ljeta 1923, kar so poslali njih prošnjo takratni administraciji od provincije za se priključiti Breginju. Konsej provincial e odbju njih prošnjo zavoj tega, ki tipanski kumun o nje aprovou odcepitve Prosnida an e prežentou njega rikors, ki brez te vasi o ne bo moru se uzdaržati. Anjelé tu uprašanje te se spet obnovilo an zdi se, ki Prosnijeni telekrat no jo če špuntati.

Mi smo žej dan bot pisali kaj to bi tjelo škodovati, če se bo tuó uresničilo, ne samo kumunu, ma Prosnijenam samim. Ma kuó to vejá, ljudje te vasi so štufi beti te zadnji kar te za jim narditi kako djelo, a te parvi kar te za plačati fugatik. Kumun o má dan dovež s Prosnidom an te to je narditi tej vasi cješto, ki na jo veži s svojim kumunom. To djelo te muorlo beti nareto žej od kadá san! Zatuó naj kumun te začne interesati prej, ki to bo masa pozno.

**KORS OD MURADORJE**

Pretekli tjedan so finili kors od muradorje, ki so ga djelali tu Viskorši. Na tjem kursu so se meštjer naučili 20 naših mladinceu. Ljepo to bi tjelo beti, ki take korsu no djelejšta tu use vasi od kumuna, posebno u Platiščah, kjer to je največ mladih brez meštjerja. To bi ne bo slabo, ki no učita še druge meštjerje, zak' no mejšta takoviš te mladi no izburo.



# Pesnik OTON ŽUPANČIČ

## Iz zgodovine beneških Slovencev

Med največje slovenske kulturne sinove spada nedvomno pesnik Oton Župančič. Rodil se je 23. januarja 1878 v Vinici v Beli krajini. Ljudsko šolo je obiskoval v Dragatušu, potem pa je šel v Novo mesto in Ljubljano, iz Ljubljane pa na Dunaj, kjer je študiral na odotnem vseučili-

njegove prevode Shakespeara, ki jih je petnajst. V zrelih letih je prevajal mnogo iz francoščine (Maupassant, Daudet, A. France, Rostand, Balzac), angleščine (Shakespeare, Dickens, Galsworthy, Chesterton), italijanščine, španščine, ruščine, nemščine in drugih jezikov. Njegovih prevodov je okoli šestdeset knjig. Odkljujejo se po bogastvu in lepoti jezika, jasnosti in splošni umljivosti.

mi skritimi imeni pozivale ljudstvo k odporu in uporu. Spremljal je boj svojega ljudstva z veliko vero, da se bo dobro končal in tako se je v resnici tudi zgodilo.

Oton Župančič je umrl v Ljubljani dne 11. junija 1949. leta, kjer je tudi pokopan.

Leta 1797 je Napoleon premagal vso Italijo in zavzel Videm. Odtod pošlje generala Gnieuxa za Avstriji po Nadiški dolini. Ta je doletel umikajoče se Avstrijce pri Podbonescu, jih potolkel in jih podil proti Bovcu.

moral ločiti z biriči. Kljub temu, da Avstrija ni hotela priznati pravno sklepa »sosednja«, so se te vršile do leta 1833, ko so bile izrecno prepovedane s posebnim odlokom.

Dne 3. aprila 1816 je Avstrija izbrisala onih 36 »sosednjih« (občin), ki so že tisoč let spadale pod Landarsko in Mjersko Banko in ustanovila 8 občin: Tarčet, Ronec, Sv. Peter Slovenov, Sovodnje, Sv. Lenart Slovenov, Grmek, Srednje in Dreka.

Za te občine je bil ustanovljen nov okraj v Sempetru, kjer je stalno bival cesarski kr. komisar. Ta je predsedoval občinskim sejam in ni dopustil, da bi občine več trosile, kakor so mogle zmagati s svojim premoženjem.

Sodišča nekdanjih Bank so bila odpravljena in na mesto njih je bilo ustanovljeno v Cedadu sodišče prve instance za vse Nadiške doline, s prizivom v Benetkah.

Tako je Avstrija oropala beneške Slovence njih tisočletne avtonomije, na katero so bili zelo ponosni in katero so skozi stoletja tako krčevito branili.

V ponosu na svoje stoletne pravice in v nepristranem boju za zopetno pridobitev istih, ni čuda, da niso beneški Slovenci ostali gluhi za gesla nove in mlade Italije, ki se je borila za svojo svobodo in katero so smatrali kot naslednico slavne Beneške republike. Ni čuda torej, da so beneški Slovenci, ko je morala Avstrija leta 1866, privoliti na plebiscit, dali svoj »siv« za Italijo in da jih je bilo komaj 37 za Avstrijo. Prepričani so bili, da bo mlada Italija prišla k njim s politično modrostjo bivše Beneške republike in jih zopet osrečila s stariimi pravicami.

Kako so beneški Slovencev godil pod Italijo že čez 86 let, je vsem znano, saj živimo in uživamo novo zgodovino naše nekdanj tako srečne zemlje.



OTON ŽUPANČIČ

lišču zgodovino in zemlepis. Nekaj časa je poučeval kot suplent na ljubljanski gimnaziji, potem pa se je posvetil izključno književnemu delu. Leta 1905 je živel v Parizu, pozneje kot domači učitelj pri kneginji Walburgovi na Turinškem in v Bregencu na Tirolskem. Iz tuje ga je pot privedla domov, kjer je postal dramaturg ljubljanskega gledališča, urednik »Slovana« in »Ljubljanskega Zvonca«, zopet dramaturg in končno upravnik Narodnega gledališča v Ljubljani.

Svojo literarno pot je začel s pesniško zbirko »Časa opojnosti«, ki je prinesla leta 1899 v slovensko liriko mnogo svežega zraka. Naslednja knjiga »Čez plana« je še jasneje pokazala njegovo smer: razmah in volja do življenja ga vodita naprej čez grobove in preteklost. V »Samogovornih« je razčistil svoj odnos do tujine in domovine, zatrl v svojem srcu obupe in dvome in povzel v »Dumia« besedo o najboljši perečih vprašanjih dobe. Takoj za tem se je oglasilo iz Župančičeve pesmi socialno vprašanje Slovencev. V letih prve svetovne vojne je ustvaril klasične mladinske poezije »Cicibane«, zbral več svojega pesništva v »Mladih potih«, nadaljnjo pesniško žetev pa v »Zarjah Vidovih«. Med pesmijo in tragedijo niha Detdejanka »Veronika Deseniška« iz leta 1924. Ob narodno-osvobodilni borbi je povčel svojo besedo v pesmi »Veš, poet, svoj dolg?« in zbirki »Zimzelen pod snegom«, izšli po osvoboditvi leta 1945.

Mimo originalnega pesniškega dela, ki sovpada z evropskimi in svetovnimi tokovi lirčne poezije, je Župančič ustvaril Slovencev tudi bogato zakladnico prevodne literature. Predvsem velja omeniti

Zupančič je bil četrti in zadnji član slovenske Moderne, ki je poživila in okreplila slovensko leposlovno umetnost na prelomnici stoletja, v katerem živimo. Njegov pojav presega domači okvir, zato razpravljajo o njem tudi literarni raziskovalci v drugih jezikih (Tessier v francoščini, Cronia v italijanščini itd.).

Oton Župančič se je ob usodni uri slovenskega naroda leta 1941 takoj postavil na tisto stran, ki je mogla edina priboriti njegovemu ljudstvu svobodo. Še preden je prišlo do usodne zasedbe Jugoslavije po Nemcih in Italijanih, je zapisal značilne besede »Biti pripravljen — to je vse«. In on je bil res pripravljen na vse. Zavedal se je, da je mogoče le s skrajnim žrtvovanjem doseči neodvisnost in svobodo. Zato se je brez pomisleka pridružil narodno-osvobodilni borbi — ne osebno, ker tega zaradi slabega zdravja ni mogel, pač pa duhovno. Njegove pesmi so z imenom dr. Pesnika in z drugimi

OTON ŽUPANČIČ:

VZIDIH

Rasti mi, rasti, travica,  
trava zelena ti —  
bolna je moja glavnica,  
v srcu radosti ni.

Zemlja, o! zemlja rodna ti —  
kakor od jablane cvet  
jaz sem od tebe ločil se,  
moral sem v tuji svet.

Teško živeti je, teško brez  
vernih tovarišev,  
teško trpeti je daleč od  
bratov, od staršev.

Kadar utrujen po cesti greš,  
nihče ne vpraša te, kam,  
sredi vrveče množice  
čutiš najbolj, kak si sam.

## ATILA pred Landarsko jamo

(Nediška pravljica v domačem narečju)

Kadar kráj Atila je šel z njega sudatmi po Nediški dolini dol na Laško, je use utjekalo pred njim; za njim ni ostalo nič živiga: ne človeka, ne živine an use vasi so ble zažgane. Kaza naši ljudje so vzvedel, de Atila se bliža, so uliekli gor u Landarsko jamo vič živeča ki so mogli an usi, stari an mladi, so se prestrašeni notar zapariti.

Je šlo naprej vič tjednu an gor u jami je začeu zmankovat živež; ljudje so začel obupovat an so nuoč an dan molil an prosil sv. Ivana Karstnika de bi jih rješu iz te stiske. Tudi slovenska krajica Vida je pokleknila pred podobo sv. Ivana an ga prosila za razsvetljenje an pomoč. Potlé je uzela u roké te zadnji kaznenik ušenice, je stopnila tje na rob od jame an je na ves glas zauekala pruo! Bijačam, kjer je čaku Atila: »O ti človejška zverina! Se če boš čaku tulku ljet kulku je zrn ušenice u tjeelim kazneniku, ne parčakaš, de nas boš zasjeku na kose, al de krepamo za lakotjo, kjer živež nam parhaja od zad, po jami.«

Atilovih sudatu je bluó kú meglá: usa dolina je bla čarna od njih. Kadar sudatje so zauóhal, de gor u Landarskim čeló; so se tje splazit' gor do njih; ljudje pa so jih najeli s kamanjam an jih tulku pobil, de skale do! pod čelám so ble use ardeče od karvi.

Atila je biu velik an močan; je biu pa takuó gard, de je djelu strah. Imeu je gobac kú pás an pred usako besjedo, ki je spregovoril je trikrat zalaju. Kadar so mu povjedal, de ljudje skriti u Landarski jami so pobili tulku njega sudatu, ga je parjela tajšna jezga, de je škripu z zobmi an je okú usakega, ki mu je paršú bliz, kú stekli pás. Spljezu je gor na Bijaški grad an, potlé ki je trikrat takuó strašno zalaju, de je odmjevalo po vsej dolini, se je obrnú pruo Landarski jami an je zarjú: »Se ne gánem odtuod, čokjer ne usi prideta dol z jame, de vas zasjčem na kose, al pa usi krepate od lakote tam gor.«

Takuó usi Slovenj Nediške doline so bli rješeni smarti. U čast sv. Ivana za to gnado so zazidal' tamgor u jami adno ljepo kapelico an usako lježo na njega praznik usi Slovenj Nediške doline ga hodijo častil s procesjo u Landarsko jamo. U Landarski jami se more še videt' stopo, kjer so naši ti stari tukli ušenico u Atilovih časih, an peč u katjerem so pekli kruh.

## Od koder ime Brezje

(Pravljica u drješkem dialetu)

Par starem so 'mjeli segro tu Viškuorš. Na te dan te paršio dosti judi se od drugih uasi. Med njemi so Viškuoršnji zahledati se 'dnegá močnega sina, brježasto obljčen. Oku sebé e móu čarne an bjele ouškje kože skup zašite. Viškuoršnji njeso bli uájeni vidati judi takoviš obljčenih an zatuo so ga usi začudeno hledati. Pouárh tega e bi sin se zlo visok an močan an zavoj tega e se zlo horé daržóu. E začeu praviti, k' on o se ne boji cjele Viškuorše an tu oštariji, za se storti vidati, k' o je močan, e naenkrat uzdihnou kar tri barihle, ki so daržale 50 litre vina usaka. Te bó zarjes nekej čudnega. Judje so začeli praviti po uasi an ker njeso poznali močnega sina an njeso vjedali kodre o je, so pravili, k' to je dan »brježena (zatuó, k' e bi brježasto obljčen).

Potem, zvečer, te plesalo tu oštariji.

Sin e začeu se on plesati. A ker e bi od tjech krajou uón za robjech, o nje znou plesati ljepo tej Viškuoršnji, k' so bli buj moderni. E kuj skaku d' kozá. Viškuoršnji njeso mu tjele pustiti več plesati an zatuo sin e se móu parmal. E začeu se prepjerati z judmi an nazadnje te paršio do baruje. Tviš so se no mar ohrestali an sin, seben k' e bi močan e jo muoru nasejči. Viškuoršnji pa za njim do roba od koder ne se vidala njega uas. Potem so se nazat uárnili brez de bi ga jeli. Od táhoto san so klicali simpri judi tega kraja. Brježeni an njih uas Brezje. An takoviš ne nastala tu Viškuorši pravljica o imanu uasi Brezje.

Tole pravljico ne me jo povjedala ma ta stara mati, k' ne jo čula še oná od nje ta starega očé.

Zvan Brježen

FRANCE BEVK:

## PASTIRCI

Zagledal je gugalnico, ki je žalostno visela ko zlomljena roka. Zdelo se mu je, da mu kaže nekam v brezno, Res, pogledal je čez plot. Videl je bele skake, a med skalami krivenčasta drevesa. Pod njimi je šumel razpenjeni potok. Na eni izmed skal je ležal Ferjanč. Na glavi mu je zijala rana, iz katere je tekla kri. Vse je bilo krvavo, skala, krivenčasta drevesa, razpenjeni potok in še neto... Lenart je zamišljal, tega ni mogel gledati. Zganil se je, tako se je zdelo, da hoče pobegniti. Toda anget ga je zgrabil za roko, ni ga pustil proč. »Glej!« mu je rekel. Ne, tega se res ni mogel izogniti. Očepreti je moral oči in gledati. Tedaj se je tudi Ferjanč zganil in ga je pogledal. Bil je mrtev, da, bil je mrtev, a vendar se je prenaknil in odprl veke. Pogled mu je očital. »Zakaj si mi to storil? Ali sem mar res zaslužil? Frav naravno, skoraj tiho so mu šepetala usta. Zategnil je roko, kakor da prosil pomoči. »O, o, o!« Lenart je stokal.

Nenadoma so izginile strašne podobe. Pogreznilo so se nekam v temo. Lenartu se je vse vrtele v glavi. Tedaj mu je bilo, kakor da sedi v Ferjančevi gugalnici in miži. Zanašala ga je zdaj tja, zdaj sem. Zibalo ga je do omočice. Gugalnica se je pretrgala, razločno jo čutil, da leti po zraku, o pekló, o nebesih, ga je kar požiral z očmi. In vse si je bil živo naslikal v svoji domišljiji. Verjel je, da bo prišel v nebasa in postal anđel. Včasih si je zaželel, da bi ga to že na svetu doletelo. Z belo, dolgo obleko in zlatimi perotmi bi se ponašal po vasi.

In zdaj?

Zastokal je. Res, ali je Ferjanč zaslužil, kar mu je storil? Da, napravil mu je bil sramoto, toda ali je bila ta sramota res tako velika, da bi moral Ferjanč zaradi nje umreti?

Tedaj se je do konca zavedel svoje velike krivde.

Če bi mogel s tem popraviti, kar je storil, bi v sami srajci tekal po vsej vasi. Pa to in bilo mogoče.

Telo se mu je potresalo v suhem joku.

XIV.

Ko je prišel hlapec v seno, je Lenart počakal, da je zaspal. Nato se je dvignil in se tiho kot maček splazil na prosto.

globlje se mu je vtisnil poslednji prizor. Pretresel ga je do dna.

Lenart je bil pobožen deček, rad je molil. Tudi katekizma je znal več kot Ferjanč. V cerkvi se ni oziral po pevcih. Bilo mu je nerodno, če so ga le preveč suvali s komolci, dasi se je tudi sam včasih spozabil. Kadar je župnik pripovedoval o grehu, o pekló, o nebesih, ga je kar požiral z očmi. In vse si je bil živo naslikal v svoji domišljiji. Verjel je, da bo prišel v nebasa in postal anđel. Včasih si je zaželel, da bi ga to že na svetu doletelo. Z belo, dolgo obleko in zlatimi perotmi bi se ponašal po vasi.

In zdaj?

Zastokal je. Res, ali je Ferjanč zaslužil, kar mu je storil? Da, napravil mu je bil sramoto, toda ali je bila ta sramota res tako velika, da bi moral Ferjanč zaradi nje umreti?

Tedaj se je do konca zavedel svoje velike krivde.

Če bi mogel s tem popraviti, kar je storil, bi v sami srajci tekal po vsej vasi. Pa to in bilo mogoče.

Telo se mu je potresalo v suhem joku.

XIV.

Ko je prišel hlapec v seno, je Lenart počakal, da je zaspal. Nato se je dvignil in se tiho kot maček splazil na prosto.

Obstal je pred hlevom in vdihnil polne prsi zraka. Dušilo ga je. Nato se je previdno ozrl okoli sebe in po nebu.

V hiši ni bilo več luči. Stala je ko mrta, s sivimi stenami pogreznjena v noč in mrak. Le pri Pologarju so se svetila okna, še so žgali luč. Noč ni bila čisto temna, drevesa v sadovnjakih so stala kot pošasti. Od hraba je pihal veter in pošumeval v listju. Pod hlevom je enakomerno čurela voda.

Lenart je odšel po klancu. Četudi je bil bos, je pazljivo, rahlo stopal po bellem kamenju. Kakor da se boji, da ga bodo slišali. Previdno se je oziral na vse strani.

Vedel je, kam gre. Na gmajno. Sredi noči, a na gmajno. Čemu? To mu ni bilo jasno. Vsaj ne tako jasno, da bi si bil lahko odgovoril na to vprašanje.

Morda se je hotel prepričati, ako Ferjanč res leži na skalah. Hotel je vedeti, da bi se ne mučil zama. Morebiti zaradi tega, da bi videl, če mu res izteza roko in ga prosí pomoči. Rešil bi ga...

Lenarta je bilo rado strah. Ker je imel bujno domišljijo, se mu je ponoči vsako drevo izpremenilo v velikana s stoterimi rokami. Vsak grm se mu je zdel čepeča divja baba. Vsaka skala mu je bila pošast, ogrnjena z belo rjuho. Na večer se

je ves tresel, kadar je moral sam iz hiše.

Le ta in prejšnji večer ni občutil strahu. Občutki, ki so ga trapii, so bili močnejši od vsake prikazni. Vsako drevo mu je bilo le drevo in grm nič drugega kot grm. Če bi sredi gmajne stalo pokopališče, bi bil šel mimo njega. Še opazil bi ga ne bil.

Stopal je po klancu med senožeti in se ni več oziral. Niti po drevju in niti po zvezdah. Tu se ni več bal, da bi ga kdo videl. Gledal je pred se, kakor da hodi po niti, ki je ne sme izgrešiti.

Dospel je na gmajno in se ozrl okoli sebe. Bil je začuden. Zdelo se mu je vsa drugačna. Ponoči je bila popolnoma spremenjena. Bilo mu je, kakor da je nenadoma zašel v drug, popolnoma tuj svet. Grmovje je bilo širše in črno ko ogleje. Drevesa so rasla nekam v zvezde. In vse — drevesa, grmi in skale — je bilo drugače postavljeno. Kakor da so jih škrtati prenesli v svojo zavabo.

Obšla ga je rahla mrščavica, a jo je premagal. Tedaj ni bilo časa, da bi se vdajal strahu in grozi. Iskal je poti do Ferjančeve gugalnice. Do nje ni vodila kaka steza. Moral je najti smer kar na oko.

(Se nadaljuje)





# ZA NAŠE DELO

## Objeranje čerješenj

Čerješnje njeso samo parvi, narbuj okusan an narbuj zaželjen sad, ampak tud zdravo živilo. Dobro zdrjele čerješnje imajo u sebi 10 do 15% cukerja an zlo dosti vitamina A an C.

Ker je poupraševanje po čerješnjah zlo veliko je prú, de jih sadjarji parnesejo na targ več ku morejo. Par tjem pa muorajo vjedat, de dobro prodajo samo pravilno obrane an dobro ohranjene, frišne čerješnje.

Narbuoš je, de objerate čerješnje zjutraj al zvečer al u oblačnih dneih. Mokrih an na soncu močno ogrjetih čerješenj ne nabjerajte, ker začno sobit gnit an njeso premjerne za prevažanje.

Čerješnje, ki jih buoste prodal, objerajte samo s peclj. Če se pece! odtarga, se cedi iz sada sok, ga zamaže an potlé začno gnit se zdrave čerješnje.

Ker so čerješnje od drevesa po navad velika an močno razraščena, je objeranje dostikrat zlo težkuó an nagobarno. Za objeranje so potrebne douge an dobro stoječe ljesnice, narbuošje takuóimenovane škarje (muše). Čerješnje za prevoz an prodajo objerajte malo prej, ku popounoma zdrjelejejo, a muorajo bit okusne an sladke. Prezguodaj obrane čerješnje njeso zadost debele an tud njemajo pravega okusa. Preveč pozno obrane čerješnje pa rade pokajo an hitro gnijejo, posebno delikatne so zguodnje čerješnje, ki imajo mehko meso.

Kar boste pejal čerješnje na targ jih lepú naložite u gajbice iz jelkovega al smrkovega lesa. Gajbice muorajo bit čiste an iz gladkih deščic an jih od znotraj pokrijte z bjelim pergament-papjerjem. Z 'dnakim papjerjem pokrijte čerješnje tud pod pokrovom.

## Obrezovanje sadnega drevja

U glaunem poznamo zimsko an poljetno obrezovanje sadnega drevja. Zimsko obrezovanje je buj lahko, ker je pozimi drevje brez listja an pozimi rjezanje tud ni takuó škodljivo, ker samo posredno zmanjšamo listno povaršino. Buj so nagobarne pozimi napravljene rane, ker takrat drevesa počivajo an se do poganjanja, kar začne cepljenje, globoko zasušijo an buj težkuó ozdravijo. Pozimi rjedčimo, krajšamo an pomlajamo.

Poljeti obrezujemo le u mujnih primjerih par mladem drevju al par starem precjepljenem drevju. Poljeti samo rjedčimo an ne krajšamo. Poljeti obrezujemo samo zatuó, de nardimo rjedek varh. Poljetno obrezovanje muora bit zmjerno, zatuó ga djelejte večkrat u presledkih (intervall). Par enkratnem obrezovanju uzomite drevesu največ do 10 parstuó aktiunega listja, ker drugače drevo osla-

bi. Zmijerno poljetno obrezovanje je potrebno, ker takuó se poveča obseg. U času rasti se drevesne rane hitro zdravijo, ker so povezane z aktiunim listjem, ki predeluje hrano za zdravljenje. De izvaršimo pravilno obrezovanje, muoramo vjedet, kajšno drevesno formo čemo imjet. Težkuó je povjedat, katjera je narbuošja forma, ker imajo nekatjere dobre pa tud slabe strani. Par obrezovanju je trjeba tud upoštevati (considerare) sadno plemé pa tud sorte, starost an rodnot drevesa, zdravje an kakuó se gnioj an škropi drevo.

## Napajajte živino na prostem

Voda je zlo draga, če jo nosite usak dan na povjerku živini u hljeu. Tud člo-

vješko djelo je nekaj urjedno a navadit se muorate, de ga buoste rjes cenili. Če parnesete usak dan približno 200 litru vode u hljeu, je tuó u 'dnim ljetu 73 taužent litru, al recimo 7 vagonu teže. Uso to težo ste parnesli u 'dnim ljetu na vaših ramanah u hljeu. Al ne bi bluó buj pametno, de bi živina sama hodila po vodo? Če napajate zunaj, si buoste ošparal dosti težkega djela. Tuó pa še ni use: Živina se na prostem rjes napije po voji. Če pa napajate u hljevu, njesto sigurni, če ste dali živini rjes zadost vode. Živina se tud, kar jo pejete napajat, sprehodi an nadiha frišnega zraka (ajarja). Zatuó napajajte, če le morete, nimar na prostem.

## Cepite prašiče pruo ardečici

Ardečica (rosin) je par nas narpogostejša boljezen, ki napada prašiče posebno poljeti. Kali, ki jo provciraio, je skoraj u usakem zdravem prašiču. Zadaržujejo se u telesu, ne da bi jim storle slabo. Če pa se zmanjša telesna odpornost (resistenza) prašičev, se tiste kali spremenijo u boljezenske. Začnejo kaliti kakor žito kar pride u dobro zemljo, se razmnožijo an preplavijo telo. Boljezen pride u tajšnem primeru sama od sebe.

Za ardečico lahko zboleje usak prašič, ne da bi ušafu boljezen od družega. S tjem pa ni rečeno, de se boljezen ne prraša. Bouni prašiči imajo u svojih iztrjebkih na milijone bacilou. Če se zane-sejo u telo družega prašiča, bo živau rbo-ljeja, četud je bu prašič po svoji naravi odporen pruo ardečici. Tuó lahko pride ob direktnem dotiku bounih živali z zdravimi al pa indirektno, na primer, če ubijemo bounega prašiča an nevjedot prenesemo boljezen z rokami, z obuvalom al na kajšno drugo vižo na druge prašiče. Prú tuó je zlo nagobarno. Prašiči, ki so se infetali od bounih živali navadno zlo hudo zbolejejo.

Boljezen se raznaša zlo rada posebno takrat, kar je trjeba bounega prašiča u silit ubit. Poljeti se meso ne darži an zatuó ga skušajo ljudje prodati u vaši za dobar kup. Gospodinje, ki potlé meso operejo, zlijejo vodo na dvor al med pomije za domače prašiče. Prú takuó se lahko zanese boljezen z rokami med fuotar, ki ga parpravljajo.

Prašiči, ki lahko zbolejejo zavoj ardečice, ne da bi se je naljezil, pravimo, de njemajo takuó močne karvi. Če je živau pravilno fuotrana, lepú razvita an utarjena, njena kri ima u sebi zadost obrambnih sostanc. Boljezen se je ne ujame takuó lahko an pravimo, de je imuna. Zatuó je potrebno, de se prašiči zadost gibajo na prostem (na odpartem), imjet

muorajo dobar hljeu an dobar fuotar. Ardečica pride narbuj rada u poljetnih, gorkih mjesicah. Od usieh živali prašiči narbuj težkuó prenašajo gorkuoto, ker so mastni. Prašiči se tud ne potijo kakor druge živali, zatuó ne morejo uraunati telesne gorkuote. Če prašiči njemajo parložnosti, de bi se ohladili, jim gorkuota slabi telo an zatuó se zmanjša njih odpornost pruo ardečici. Potlé se razmnožuje tud bacili buj hitro u gorkih mjesicah. Zatuó je narbuoš, de poljeti pustite prašiče na odpartem, kjer je drevje, de se lahko hladijo.

Tisto boljezen se brani z preventiunim cepljenjem. S cepljenjem se da u kri obrambne snovi (sostance) an s tjem se pomaga telesu, de se buoš brani pruo boljezni. Tuó se nardi s serumom (siero) al pa z artificiojnimi ardečimi klicami (germi). Serum je karvna sjerotka konj, ki so bil artificiojno večkrat infetani z

## Čebulna muha

Že maja-mjesca začno rastline od čebule veneti an propadati. Listi se dajo z lahkoto izpulit, ker so na spuodnjem koncu armeni an mehki. Čebulice imajo nepravilne rove, u njih pa so bjelkaste, breznoge, en centimeter douge žerke. Iz rovou se šir gniliha. Siva muha, ki je podobna hišni, a je od nje samo malo buj svetla an tanká, je nardila tajšno škodo. Jajčka znese u drugi polovici maja an u parvi polovici junija par dnu čebulnih rastlin. Veljezene žerke se zarijejo u rastline an uničijo glauni poganjek. Žerke se potlé zabubijo u zemio an u začetu luja pride drugi rod muh an učasih buj pozno še tretji.

Za uničit jajčka te muhe je trjeba zalivat mlade sačike z 0,06% raztopino

bacili ardečice. Če tajšno karvno sjerotko damo prašičem pod kožo, povečamo njihovo narauno obrambo.

Esperimenti so pokazali, de tiste pomnožene obrambne sostance stojio u karvi prašiča le kajšnih 14 dni. Če bi tjel prašiče obvarovat za dougo časa, bi jih muorali spet cepit usake dva tjedna. Tuó bi bluó preveč draguó. De bi odpornost podaljšal almanj za nekaj mjesecu, je trjeba zravan serum u istem času dat pod kožo tud žive ardečične bacile. Na tisto vižo prešiča infetamo, a ga u istem času zavarujemo s serumom, de ne more zboljet. Tajšno cepljenje darži kajšne tri mjesce. Če pa po dveh tjednih damo ta pod kožo še enkrat same bacile, se imunosť podaljša na pet do šest mjescu. Prašiče je trjeba takuó dvakrat cepit, če jih čemo obvarovat od pomladi do zime.

Zadnje čase cepijo samo z ardečičnimi klicami, ki so martve an ta viža cepljenja imenujemo vakeina (vaccinazione).

Vaš veterinar

## Djelo u vinogradu

Če še njesto, muorate preca škropit drugikat vinjike pruo peronospori an pruo plesni (oidiumu), ker je parvo škropljenje že izprau daž an medtem se je tud listje an grozdičje vinjik močno razrastlo. Za žveplanje nucajte škropilno žveplo (zolfo) na primer Mormino, ki ga lahko mješate z bordoško brozgo an takuó branite vinjike z istim škropljenjem tud pred strupeno roso an pred plesnobo (mufo). Kadar vinjike cvetjeje, pustite jih u mjeru. Vinjike očistite pred škropljenjem an odstranite od njih nepotrebne poganke an zalistnike (bastardine).

MOKRE ČEVLEJE (ČEREVJE AL KOŠPE) je trjeba dobro namažat z mastjo al lojem an jih dat na kopita, al pa jih nabasat s papjerjem prou na tardo. Takuó boju čevlji obdaržal svojo ljepo formo, usnje pa bo ostalo mehko. Ne sušite čevljev ankul par vroči peči! Zapuomnite si, de usnje uzdarži samo takuó visoko gorkuoto kakor človeška roka.

## Kup na debelo

### ZIVINA ZA ZAKOL

	Po kg.
Krave	L. 210 do 230
Voli	» 230 » 250
jenice	» 225 » 245
Teleta	» 360 » 380
Ovce	» 150 » 160
Jagnjeta	» 325 » 355
Kozliči	» 370 » 390
Prešiči (100 do 150 kg)	» 400 » 420

### ŽIVINA ZA REJO

	Po glavi
Krave mlekarice	L. 143000 do 191000
Jenice breje	» 133000 » 165000
Prešiči do 20 kg	» 11250 » 15250

### PERUTNINA - ZAJCI - JAJCA

	Po kg.
Kokoši	L. 550 do 600
Piščanci	» 800 » 850
Race	» 450 » 500
Purani (dindje)	» 500 » 550
Zajci	» 265 » 280
Jajca (usako)	» 21 » 22

### ZITARICE

	Po kuintalu
Pšenica	L. 7200 do 7300
Sjerak	» 4100 » 4300
Pšenična moka (0)	» 9650 » 9800
Sjerkova moka	» 4900 » 5100
Otrobi	» 2200 » 2360

### GRADBENI LES

	Po kubičnem m.
Bukovi hlodi	L. 15000 do 17000
Orjebovi hlodi	» 18500 » 21500
Cerješnjovi hlodi	» 17500 » 19000
Smrekovi hlodi	» 18000 » 18500
Jesenovi hlodi	» 19000 » 20500

### DRVA IN OGLJE

	Po kuintalu
Bukova suhe	L. 720 do 800
Druga mehka drva	» 510 » 590
Oglje	» 2900 » 3000

### SADJE IN ZELENJAVA

	Po kg.
Jabolka	L. 55 do 70
Krompir	» 30 » 40
Solata	» 120 » 250
Radič	» 50 » 130

### SER AN MASLO

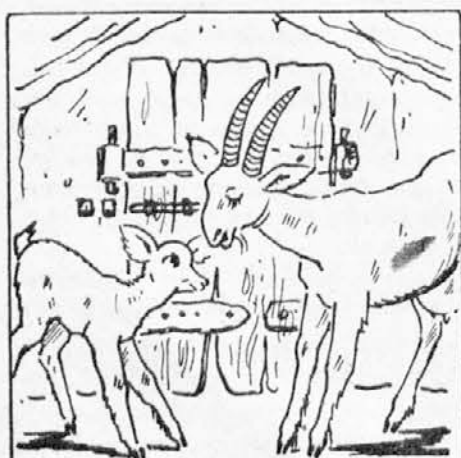
	Po kg.
Sir do 2 mjesca star	L. 445 do 500
Sir čez 2 mjesca star	» 640 » 700
Mlekarniško maslo	» 915 » 950
Doma izdelano maslo	» 800 » 850

### MENJAVA DENARJA

Zlata šterlina	L. 6045
Napoleon	» 4660
Dolar	» 636
Šterlina kartá	» 1668
Švicarski frank	» 148
Belgijski frank	» 12
Francoški frank	» 1,70
Avstrijski šiling	» 23

Odgovorni urednik: **Tedoldt Vojmir**  
Tiska: Tiskarna L. Lucchesi - Gorica

## Ljudska pravca: Bela kozica in volk



V mali hišici je živela stara koza s svojo hčerko kozico. Obe sta bili snežnobele



barve. Kadar je mati odhajala na pašo je vedno naročila, naj nikomur ne odpira



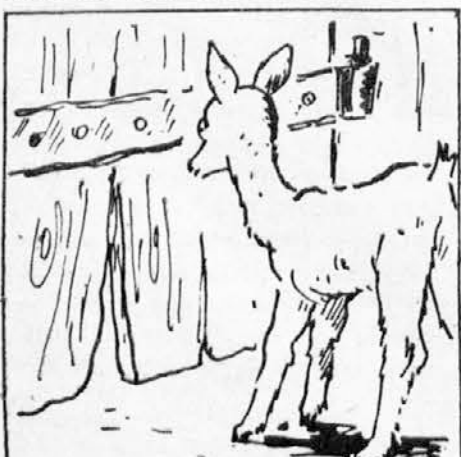
in kadar se je vrnila je vedno potrkala trikrat in pomolila skozi špranjo svojo



belo tačko. Vse to je videl in slišal volk, ki je bil skrit za grmom. Nekega dne, ko



je koza odšla, je volk vtaknil svojo šapo v vrečo bele moke, potrkal na vrata in



milo prosil kozico naj mu odpre. Kozica je dvomila, da bi se mati tako hitro vrni



la zato je rekla volku naj ji pokaže svojo tačko. Volk s težavo vtakne svojo debe-



lo šapo v špranjo in pri tem se mu tudi otrese vola moka. Kozica je spoznala pre-



varo in se močno ustrašila. Volk se je zaman trudil, da bi se rešil in je drago pla-



čal to svojo zvižaco. Mimo je prišel drvar, ki je volka pretepel do smrti.